

TEORİK ÇERÇEVEDE SUÇ

Senem Burkay*

ÖZET

Suç insanlığın varlığından beri karşı karşıya kaldığı sosyal bir olgudur. Birçok bilim dalına konu olan suç olgusu günümüz toplumlarında var olan en önemli sosyal problemlerden biridir. Bu çalışmanın amacı suç davranışı üzerine geliştirilmiş teorileri ele alarak suç davranışına olan yaklaşımların genel bir görünümünü ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Suç, suç içeren davranış, teorik çerçeve.

ABSTRACT

Crime is a social fact since the beginning of human existence. Crime which has been the subject of many social sciences is an important social problem of contemporary societies. This study aims at over viewing theories developed on crime behaviour and introducing general aspects of theories about crime.

Key words: Crime, criminal behaviours, theoretical frame.

• Araştırma Görevlisi/ Sosyoloji Bölümü /Akdeniz Üniversitesi.
İletişim: sburkay@gmail.com

I. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan suç olgusu günümüz toplumları için çözüm bekleyen önemli bir sosyal problem haline gelmiştir. Suç ve suçluluk üzerinde birçok bilim dalı ve bilim adamı önemli çalışmalar yapmışlardır. Özellikle 18. yüzyılın sonlarına doğru geliştirilen teorilerle suç ve suçluluğun nedenlerine cevap aranmıştır. 19. yüzyıl başlarında biyoloji ve psikoloji bilimlerinin etkili olduğu görülen bu çalışmalara 20. yüzyılın başından itibaren suç olgusunun sosyolojik boyutları eklenmiştir.

II. SUÇUN TANIMI

Suç olgusu zamana, mekâna ve topluma göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Herhangi bir zamanda suç olarak tanımlanmayan bir davranış farklı bir zaman diliminde suç olarak tanımlanabilmekte veya herhangi bir yerde toplum tarafından suç olarak görülmeyen bir davranış farklı bir toplumda ve mekânda suç olarak nitelendirilebilmektedir. Bu anlamda suçun genel geçer bir tanımını yapmak oldukça güçtür.

Suç sosyal bir olgudur. Nerede en az iki insan varsa orada birine göre normal olan diğerine göre olmayan ve suç olarak görülen bir davranış ortaya çıkar, bu normaldir. Suç durağan bir olgu değildir. Bugün suç olarak görülen bir davranış gelecekte doğal ve gerekli olabilir (Bal, 2003, s. 180).

Suç dinamik bir olgudur. Toplumsal değişimler içerisinde farklılık göstermektedir. Örneğin teknolojinin gelişmesi ve bilgisayar sistemlerinin yaygınlaşması beraberinde bilgisayar ile birlikte suç işlemeyi getirmiş böylece bilgisayar suçları adı altında yeni bir suç türü ortaya çıkmıştır. İlk olarak ABD’de görülen bu suç türü 1970’li yıllardan itibaren tüm dünyaya yayılmıştır (Bal, 2003, s. 215).

Suç olgusunun zamana ve mekâna göre değişebilirliğinden dolayı evrensel olarak kabul edilen bir suç davranışı bulmak güçtür. İhanet ve sadakatsizlik özellikle savaş ve çatışma dönemlerinde önem kazanan suçların başında gelmektedir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren toplumun duyarlı olduğu suçlar arasında kutsal kavram ve nesnelere karşı saygısızlık ve doğaüstü tabular bulunmaktadır. Cinayet tüm uygar toplumlar tarafından

suç olarak ele alınmaktadır. İkel topluluklarda ise bir insanın öldürülmesi akraba gruplarının içinde görülmesi gereken bir sorun olarak ele alınabilir (Bozkurt, 2002, s. 185).

Bir davranışın suç olup olmadığı farklı toplumlarda farklı şekillerde algılanmaktadır. Örneğin günümüzde eşcinsellik bazı ülkelerde yasal bir davranış biçimiyken, İran'da yaptırımı idam cezası olan ağır bir suçtur.

Genel anlamda suç kavramı toplumda var olan normlardan sapma olarak tanımlanmaktadır. Sapma davranışı gibi suç toplumun değer ve normlarından sapan eylemdir. Ancak suç kanun koyucular tarafından ceza yaptırımı belirlenmiş olduğundan dolayı diğer sapma davranışlarından ayrılmaktadır (Kızılcelik ve Erjem, 1994, s. 402). Yasalarla belirlenmemiş eylemler suç olarak sayılmamaktadır.

Yasaların suç saydığı cezai yaptırımlara bağladığı, hukuka aykırı davranış olarak nitelendirilen suç kavramı ve yaptırımları ancak yasalar tarafından konulur veya kaldırılır bu nedenle bir eylem yasalar tarafından suç olarak tanımlanmamışsa hukuka aykırı bir hareket olsa bile suç olarak kabul edilmemektedir (Anayurt, 2001, s. 133).

Suç kavramı insanlığın ilk dönemlerinden beri varlığını sürdürmektedir. İnsanlar neden suç işler? Kimler suçludur? Suçun kapsamı nedir? Bireyi suç davranışına iten faktörler nelerdir? Bu gibi sorulara felsefe, tarih, arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, kriminoloji olmak üzere birçok bilim dalı yanıt aramıştır. Bu çerçevede suç davranışı konusunda birçok teori geliştirilmiş ve geliştirilmektedir.

III. SUÇ TEORİLERİ

Suç davranışını açıklamaya yönelik geliştirilen teoriler bireysel, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır. İlk teorileri ele aldığımızda genellikle suç davranışını fiziksel ve genetik anormallikler, akıl hastalığı gibi tek bir faktörle açıklama çabası görülürken, daha sonra geliştirilen teorilerde ise birden çok değişkenle suç davranışının açıklandığı görülmektedir.

3.1. Bireysel Teoriler

Suç davranışını açıklamaya yönelik geliştirilen ilk teoriler arasında bulunan bireysel teoriler klasik ekol, neo-klasik ekol, pozitif ekol, coğrafi ekol olmak üzere dört alt başlık altında incelenmektedir.

Klasik ekol; farklı bir deyişle faydacı ekol 18. yüzyılın ortalarında suça ilk defa bilimsel bir yaklaşım sergilemiştir. Klasik ekol temel olarak bireylerin kendi faaliyetlerinin sonuçlarını tarttıktan sonra suç isledikleri varsayımına dayanmaktadır. Cesare Beccaria bu ekolün önde gelen temsilcilerindendir (İçli, 1993, s. 44).

Fransız ihtilaline kadar Avrupa’da gerçek bir ceza adaleti bulunmamaktaydı. Bu dönemde suçlar kiliseye karşı, krallığa karşı olarak sınıflandırılmaktaydı. Bu suçların bir kısmı belirlenmiş bir kısmı ise belirlenmemiş durumdaydı. Avrupa’nın 18. yy.da modernleşmesi, endüstrileşmesi ve kentleşmesine rağmen ortaçağda görülen ceza uygulamaları geçerliydi (İçli, 1993, s.44). Zamanla birçok düşünür tarafından ceza sistemine karşı tepkiler ortaya kondu ve rasyonel bakış açıları geliştirildi. Cesare Beccaria bu düşünürlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Cesare Beccaria (1738–1794) 1764 yılında yayınladığı “Suçlar ve Cezalar Hakkında “adli kitabı ile suç ve ceza konusunda günümüzde yaygın olan görüşlerin adeta temelini atmıştır.

Beccaria’ya göre suçlara ilgili cezalar sadece yasalar tarafından belirlenir. Toplumsal sözleşme ile birleşmiş toplumu temsil eden yasa koyucu otoritenin kaynağı olarak görülmektedir. Bu anlamda hiçbir yargıç aynı toplumun bir başka üyesini adalet adına yasaca öngörülmeleyen cezalara çarptıramamakla birlikte hiçbir yargıç yasaların dışına çıkarak bir cezayı değiştiremez (Beccaria, 2004, s. 31). Bu görüş günümüz hukukunda da yer almaktadır. “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” prensibi olarak bilinmekte, bir davranışın suç olması için o davranışın kanun veya kanunlar tarafından suç olarak tanımlanması gerekliliği anlamını taşımaktadır.

Beccaria cezalar ve suç arasında adil bir oranın olması gerektiği konusuna değinmiştir. Suçlara uygun cezaların verilmesi gerektiğini toplum düzenini sarsan iki ayrı suça aynı ceza verildiği takdirde bireylerin ağır suçları işlemekten kaçınmayacaklarını vurgulamıştır (Beccaria, 2004, s. 48).

Klasik ekol hukuk için önemli bir reformun başlangıcı olarak görülmektedir. Neo-klasikler 19. yüzyılda hâkim olmuştur. Klasik ekol düşünöleri tarafından ortaya konan cezanın suçta uygun olması gerektiği prensibi Neo-klasikler tarafından eleştirilmiş, bunun suçlunun neden bu davranışta bulunduğu, suçlu davranışı çevreleyen özel konuları veya suç işlemeye karşı baskı duygusunu göz ardı ettiğini savunmuşlardır (İçli, 2004, s. 46). Neo-klasik ekol sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin etkisi altında şekillenmiş; odak noktası suç davranışından çok suçlu birey olmuştur. Suçlu bireyin sosyal ve psikolojik durumu ön plana çıkartılarak cezanın suçta değil suçluya göre olması gerektiği vurgulanmıştır. Pozitif ekol 19. yüzyıl sonlarına doğru suç davranışı konusunda hâkim olmuştur. Cesera Lombroso, Enrico Ferri ve Garofalo gibi düşünürler etkili olmuştur.

Pozitif ekol bilim adamları; suçun nedenlerini pozitivist bir yaklaşım kullanarak ele almışlardır. Bu dönemde bilimsel metot ve deneysel araştırma kullanan bilim adamları görölmüştür. Bu ekol klasik ve neo klasik ekolun aksine suçlu davranışın biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı vurgu kazanmıştır (İçli, 2004, s. 47). Klasik ekol suçta hukuk deyimleri ile açıklayarak hukuksal bir varlık olarak görmektedir. Pozitif ekol ise suçun hukuksal tanımını reddederek, suçta psikolojik bir olgu olarak kabul etmektedir. Klasik ekol özgür iradeyi pozitif ekol ise suçta neden ve sonuç içerisinde esas alır. Klasik ekol cezanın önleyici etkisi üzerinde yoğunlaşırken, pozitif ekol ise toplumu korumak amacıyla cezanın ve suçluların bilimsel rolüne dikkat çekmektedir (Yücel, 2004, s. 37).

Pozitif ekolün önde gelen temsilcilerinden biri olan Lombroso suçta antropolojik açıdan incelemiştir. Mahkûmların üzerinde yaptığı çalışmada birçok mahkûmu gözlem altında tutarak huy ve hareketlerini, düşüncelerini, yaşayışların ve geçmişlerini incelemiş bunun yanında ölen mahkûmların cesetleri üzerinde yaptığı otopsiler sonucunda bazı sonuçlara ulaşmıştır. Lombroso bazı insanların suçlu doğduklarını, suçun organizmanın bir ürünü olduğunu tıpkı bazı hayvanların vahşi, yırtıcı, bazı bitkilerin de parazit olarak doğdukları gibi insanlar için de aynı şeyin geçerli olduğunu ve bazı insanların “doğuştan suçlu” oldukları yargısına ulaşmıştır. Lombroso’ya göre “doğuştan suçlu” bireylerin bedenlerinde bulunan bazı farklılıklar, etiketler veya anormallikler bakımından diğer bireylerden ayrıldıkları görölmektedir. Bedenlerinde ki bu farklılıklar onları iradeleri dışında suç işlemeye yönlendirir (Dönmezer,1994, s. 85).

İçli'ye göre Pozitivistler deneysel araştırmaya önem vermeleri bakımından klasik ekolden farklılık göstermişlerdir. Ceza onlar için suça değil suçluya uygun olmalıdır. Bu durum beraberinde ilk kez suçlu kişinin bilimsel olarak incelenmesini sağlamıştır. Ayrıca suçun önlenmesi konusunda savunma tekniklerinin geliştirilmesinin gerektiğini savunmuşlardır (İçli, 2004, s. 52).

Bireysel teoriler başlığı altında yer alan bir diğer yaklaşım ise Coğrafi Ekol olarak adlandırılmaktadır. Coğrafi ekolün önde gelen temsilcileri arasında Montesquieu, Adolph Quetelet, Guerry bulunmaktadır.

Coğrafi ekol; coğrafi durumun ve iklim özelliklerinin suçluluk konusunda etkileri olduğu ve istatistik araştırmaların kullanılmaya başlanması açısından dikkat çekmektedir. İklim, ısı, rüzgâr gibi doğal olayların organizmaya olan etkileri üzerinde araştırmalar yapılmış ve bu faktörlerin suçluluğu açıklayan konular olarak ele alınması gereği ileri sürülmüştür (Dönmezer, 1994, s. 158).

Montesquieu ekvatora yaklaştıkça suçlulukta, kutuplara yaklaştıkça ise alkollü içeceklerin kullanımında bir artış olduğunu ileri sürmüştür. Quetelet ise kişilere karşı işlenen suçların güneyde ve sıcak mevsimlerde artış gösterdiğini buna karşılık olarak kuzeyde ve soğuk mevsimlerde mülkiyete karşı işlenen suçların yüksek sayılar gösterdiğini açıklamıştır bunu ise kanun şekline dönüştürmüş “suçluluk hakkındaki ısı kanunu” olarak adlandırmıştır (Dönmezer, 1994, s. 158).

3.2. Psikolojik Teoriler

Psikologlar suç davranışını ele alırken bireyin bazı temel davranışlarına odaklanmaktadır. İçli'ye göre psikologlar suçun bireysel görünüşleri konusunda aynı fikirde değillerdir. Bazı psikologlar anti sosyal davranışa psikoanalitik perspektif yaklaşımını kullanmaktadır ve odak noktaları ilk çocukluk deneyimlerinin kişilik üzerinde bıraktığı etkidir. Davranışçılar ise sosyal öğrenme ve davranışın etiketlenmesinin suçlulukta önemli rol oynadıklarını savunurlar. Psikobiyologlar ise biyolojik süreç ile suçluluk arasında bulunan ilişki ile ilgilenmektedirler (İçli, 2004, s. 57).

Psikologlar, psikiyatrisiler ve ruh sağlığı ile ilgili diğer meslek sahipleri kriminolojik teorinin formüle edilmesi konusunda önemli rol oynamışlardır. Psikologlar tüm insan davranışlarını bazı zihinsel süreçlerin bir fonksiyonu olarak gördükleri için birçok suç ile ilgili olan davranışın bazı kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğunu kabul etmektedirler. Psikologlara göre kriminologlar suçluluğu onu motive eden ve suç islemesine yol açan psikolojik süreçleri belirlemeden açıklama getiremezler (İçli, 2004, s. 56).

3.3. Biyolojik Teoriler

Biyolojik teoriler suç davranışını açıklamada biyolojik faktörleri temel olarak ele almaktadırlar. Bu kapsamda beden yapılarındaki farklılıkları temel alan yaklaşımlar ve genetik yaklaşımlar olmak üzere iki farklı şekilde sınıflanmaktadır.

Beden yapısındaki farklılıkları temel alan bu yaklaşım ilk pozitivistlerden olan Lombroso, Garafalo ve Ferri tarafından da benimsenerek suçlu bireyi fiziksel özelliklerine göre tanımlanmıştır. Adı geçen teorisyenler kalıtsal kökenli olan geniş elmacıkkemikleri, yassı burun ve kalın kaslar gibi fiziksel anormallikleri suça eğilimli olmanın birer işareti olarak görmüşlerdir (McLaughlin, Eugene, 2001, s. 19). Birçok araştırmacı suçlu davranışının nedeni konusunda, bireylerin beden yapıları üzerinde yaptıkları incelemeler sonucunda genel geçer yargılara varmıştır.

Lombroso'nun askeri doktor olarak çalıştığı dönemde cezaevlerinde yaptığı araştırmalar, kafatası ölçümleri ve deneyler sonucunda ortaya koyduğu iddialar arasında şunlar yer almaktadır; hırsızlar genel olarak çok hareketli yüz yapısına ve ellere, huzursuz ve genelde şaşı gözlerle, birbiri ile birleşmiş kaslara, eğri burunlara sahiptir. Cinsel suç işleyenlerin daima parlayan gözleri, ince bir yüz ve iri dudakları vardır. Tipik katillerin ise; sabit, buz gibi, dik bakışları ara sıra kanlanan gözleri, büyük burunları, kulaklarının uzun dudaklarının ise ince ve köpek dişleri iridir (Demirbas, 2005, s. 60).

Genetik teoriler genel anlamda, kromozomlarda bulunan genler yoluyla tıpkı anne-babanın özelliklerinin ve bazı hastalıkların çocuklara geçtiği gibi biyo-psikolojik veya genetik yapıya dayanan suç davranışının nedeninin de genetik özelliklerden kaynaklandığını ileri sürmektedir

(Soyaslan, 1998, s.48). Genetik teoriler ile ilgili çalışmalar ele alındığında, araştırmacıların aileler üzerinde yoğunlaştığı görölmektedir. Bu anlamda araştırma konusu olarak ele alınan ailelerin suç görünümlerinin ortaya konduğu ve genetik anlamda yorumlandığı görölmektedir. Genetik teorilerin suç davranışını açıklama girişimlerinde ayrıca ikizler üzerinde yapılan araştırmalarda dikkat çekmektedir.

İkizler üzerinde yapılan çalışmalar karakter ve davranış konularında kalıtım ve ortamın etkilerini belirlemenin klasik bir yoldur. Suçluluk davranışını açıklamada ikizlerin genetik göstergeleri birçok araştırmada, kullanılmıştır. Günümüzde, bu konuda çalışan araştırmacılar “suç geni” nin varlığını kabul etmemektedirler. Ancak suça eğilimi etkileyen genetik bir faktörün bulunduğu konusunda bulguları söz konusudur (Polat, 2004, s. 38).

3.4. Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik suç teorileri; sosyal yapı, sosyal yapının değerleri, normları ve sosyal yapının kurumlarını suç nedenleri açısından ele almaktadır. Genel anlamda suç, sosyolojik bakış açısına göre sosyal ortamın bir ürünüdür, başka bir deyişle hasta olan toplumdur (İçli, 2004,s. 77).

Sosyolojik teoriler suç davranışını sosyoloji bilimi varsayımları çerçevesinde ele almakta ve suçun sosyal boyutlarına vurgu yapmaktadır. Suçlu davranışını ele alan sosyolojik teorileri sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri ve çatışma teorileri olmak üzere üç alt başlık altında incelemek mümkündür.

3.4.1.Sosyal Yapı Teorileri

Sosyal yapı teorileri suç davranışını açıklarken sosyal yapıya ve toplum düzenine odaklanmaktadır. Bu teoriler, suç davranışının toplumsal yapının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ve toplumsal yapının özelliklerine bağlı olarak değiştiğini esas almaktadır. Suç davranışını sosyal yapı çerçevesinde açıklamaya yönelik gelişen teoriler fonksiyonalist, gerilim, alt kültür ve sosyal ekoloji teorileri olarak sıralanmaktadır.

Fonksiyonalist teoriler; suçun toplumsal düzen içerisinde normal ve fonksiyonel olduğunu kabul etmektedir. Fonksiyonalist teorilerin etkili isimlerinden biri olan Durkheim'a göre suçun olmadığı bir toplum düşünülemez. Suç bir toplumda zorunludur, normaldir ve fonksiyoneldir çünkü toplumsal evrim için önem taşımaktadır. Suç zorunlu değişiklikleri beraberinde getirmekle birlikte bu değişiklikleri doğrudan doğruya hazırlamaktadır örneğin Sokrates Atina hukukuna göre mahkûm edilmesi gereken bir suçluydu ancak buna rağmen Sokrates'in suçu yani düşüncenin bağımsızlığı insanlığa ve yurduna yararlıydı (Durkheim, 1994, s. 112–119).

Gerilim teorileri; belli temel değerler üzerinde toplumun homojen olduğu varsayımına dayanıp toplumda büyük çoğunluğun kitle iletişim araçları, aileler ve okullar ile sosyalleştiğini göz önünde bulundurarak bazı bireylerin neden sapan davranış gösterdiklerini açıklamaktadır. Kuralları ve yasaları çiğneyen bireylerin bu davranışlarını anormal olan toplumsal koşullara karşılık verme olarak gören bu teoriler suçun nedenini toplumun sosyal organizasyonuna bağlı olarak görmektedir (Henry S. , Milavanovic, 1996, s. 139).

Gerilim teorilerinin önde gelen temsilcilerinden olan Robert K. Merton (1910–2003); “Toplumsal Yapı ve Anomi” (Social Structure and Anomie) (1938) isimli makalesinde bazı toplumsal yapıların toplumda belirli kişilere kesin etkisi, onlara uyumcu davranıştan çok uyumcu olmayan bir biçimde davranmalarına neden olduğunu vurgulamıştır (Poloma, 1993, s. 38).

Merton, Durkheim'in ortaya koyduğu anomi kavramını geliştirerek Durkheim'in düzenleme eksikliği veya normsuzluk olarak tanımladığı anomi kavramını kültürel amaçlar ile bunlara varmanın meşru yolları arasında var olan bir kopukluk olarak tanımlamıştır. Merton gerilim kuramını geliştirirken anomi kavramını bir değişken olarak kullanmıştır (Wallace, Wolf, 2004, s. 66). Merton'un ortaya koyduğu Anomi teorisi bireyin sapan davranış göstermesinin nedeniyle doğrudan ilgili değildir. Bunu açıklamak yerine toplumda var olan suç oranlarına dikkat çekmiş, meşru amaçlara ulaşmada kullanılacak yolların eşit dağıtılmadığı düşüncesinden hareket ederek açıklamıştır. Merton'a göre suç bireylerin değil içinde bulunulan toplumsal koşulların ürünüdür (İçli, 1994, s. 76)

Alt kültür teorileri genel olarak alt sınıfta bulunan genç erkekler arasında suçluluğun özellikle de buluş çağı çetelerine yönelik açıklamalar getirebilmek amacıyla ortaya konan teorilerdir (İçli, 1994, s. 78) Alt kültür teorileri konusunda Albert Cohen'in, Cloward ve Ohlin'in çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

Albert Cohen, Merton gibi yapısal kaynaklarda görülen gerginlik nedeniyle suç davranışının oluştuğunu vurgulamış ve alt sınıflarda özellikle ergen erkeklerin suç davranışını sergilemelerinde etkili olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak Cohen, bireysel davranışlardaki değişimi veya niçin suçlu alt kültürün belli bir dönem içinde korunduğunu açıklamamış, bunun yerine alt kültürlerin niçin var olduğunu açıklamıştır (Akers, 2000, s. 145).

Cloward ve Ohlin; birçok alt sınıfın başarılı amaçlara ulaşmada alternatif yollar bulmakta zorlanabildiklerini ve suçlu alt kültürlerin başarılı olmak için ilk olarak kanuna aykırılık sonra da şiddet gibi yasadışı yolları ortaya koyduklarını belirtmişlerdir. Cloward ve Ohlin suçun bireysel bir çaba olmadığını, fakat kolektif uyumun bir parçası olduğunu vurgulamışlardır (Winfrey ve Abadinsky, 2003, s. 167).

Chicago Okulu'nun suç çalışmaları sosyal ekoloji teorileri kapsamında incelenmektedir. Chicago Okulu çalışmalarında genel olarak suç davranışının nedeni sosyal yapı ve ekolojik çevre olarak ele alınmaktadır. Chicago Okulu sosyologlarından özellikle Clifford R. Shaw ve Henry D. McKay'in çalışmaları dikkat çekmektedir.

Sosyal düzensizliği, coğrafi alanda yüksek suç ve suçluluğa izin veren zayıf sosyal kontrollerle eşdeğerde görmüşlerdir. Clifford R. Shaw ve Henry D. McKay insan doğasında suç ve suçluluğun varlığını reddederek problemin coğrafi alanda yer aldığını vurgulamaktadırlar. Öncelikle, yüksek suç oranının var olmasının coğrafi bölgede yaşayanlarla ilgisinin olmadığını, suç oranının bölgelerde var olan kalıntılar olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durum Shaw ve McKay' e göre, yerleşimlerin ard arda yaşamış olan nesillerin sapma geçmişleridir. Araştırmalarında yüksek oranda suç işleyen grupları değil, bunun yerine yüksek oranda suç olan coğrafi bölgeler bulmuşlardır (Winfrey ve Abadinsky, 2003, s. 156).

Sosyal yapı teorileri ele alındığında suç davranışının temel nedeninin sosyal yapıdan kaynaklandığı vurgusu dikkat çekmektedir.

3.4.2. Sosyal Süreç Teorileri

Sosyal süreç teorileri grubunda yer alan sosyal öğrenme teorisi, kontrol teorileri ve etiketleme teorileri kapsamında suç davranışına ilişkin geliştirdikleri yaklaşımlar söz konusudur.

Sosyal öğrenme teorisinin temelleri Gabriel Tarde'nin (1843-1904) taklit teorisine dayanmaktadır. Tarde suçlu bireylerin doğuştan normal insanlar olduklarını; suçu yaşamın bir yolu olarak sonradan öğrendiklerini belirtmiştir. Tarde'nin teorisi "taklidin yasaları" olarak adlandırılmaktadır. Tarde'ye göre bireyler tıpkı bir elbise modelinin kopya edilmesi gibi davranışları taklit etmektedirler (Vold, Bernard, Snipes, 2001, s.158).

Sosyal öğrenme teorisi, tüm davranışlar gibi suç davranışının da öğrenildiğini ileri sürmektedir. Bireyler suç işlemeyi diğer bireylerden öğrenir. Bu teoriye göre, suç davranışı bazı bireyler tarafından değil sosyal çevre tarafından yaratılmaktadır (İçli, 2004, s. 111).

Kontrol teorileri genel olarak insan davranışlarının denetimi ve bu denetim ile ilgili olan kuramsal süreçler üzerinde odaklanmaktadır. Bu kuram bireylerin davranışlarını düzenleyen, şekillendiren faktörleri ele almaktadır. Suç olgusunu, bireylerin davranışlarında etkili olan aile yapısı, çevresel faktörler, inançlar gibi sosyal değişkenler ışığında değerlendirmektedir. Kontrol kuramının öncülerinden olan Travis Hirschi 1969 yılında Sosyal Bağ teorisini ortaya koymuştur.

Travis Hirschi'nin Sosyal Bağ teorisi ile suç davranışının topluma karşı bireysel bağların zayıfladığı ve koptuğu zaman sonuçlanacağına dikkat çekerek sosyal bağ konusuna odaklanmaktadır. Bu teoriye göre sosyal bağ dört ana bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; aileye, arkadaşlara, eğitim kurumlarına ve kendi yaş grubunda olan bireylere olan bağlılık şeklindedir. Hirschi'nin bu teorisinin ana konusu genci, çocuk suçluluğu işlemesinden, suç ve olağan dışı davranışlardan korumanın faktörleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hirschi'ye göre eğer bir gencin bağlılıkları, ilgileri, inanışları düşükse gencin çocuk suçlusu olma ihtimali

yükselecektir. Başka bir deyişle, sosyal bağdaki kişisel ilişkiler düşükse suç davranışlarında artış olacaktır (Özbay, 2004, s. 55–56).

Etiketleme teorisi veya toplumsal reaksiyon teorisi 1960'lı yıllarda suç ve suçluluk konularında dikkat çeken kısa süre içerisinde de tanınan bir kuramdır. Bu teori bireylerin etiketlenmelerinin onların suç işleme süreçlerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Buradan hareketle bu teori, bireylerin sapkın veya suçlu olarak etiketlenmelerinin onların toplumdan dışlandıkları yönünde bir duyguya kapılmalarına neden olacağını ve bu dışlanma duygusunun bireylerin suçlu gruplarla ilişkiye girmesinde etkili olacağını vurgulamaktadır (Kızmaz, 2005, s. 167).

3.4.3. Sosyal Çatışma Teorileri

Çatışma teorileri genel olarak toplumun birbirleriyle çatışan birim ve öğelerden oluştuğunu değişimin de aralarında çatışan bu öğelerin itici gücüyle ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Bu teorilere göre toplumsal bütünlük; uyumlu ve bütünleşmiş bir varlık olmayan toplumun öğeleri arasındaki çatışmanın meydana getirdiği birbirine zıt güçlerin dengelenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çatışma teorileri çatışmanın nedenleri bakımından bireysel nedenli çatışma ve toplumsal nedenli çatışma olmak üzere iki farklı görüşe ayrılmaktadır. İlk görüşe göre, çatışma bireyin içgüdüsel bir özelliğidir, kaçınılmaz ve evrenseldir. İkinci görüşe göre, çatışmanın nedeni toplum içinde farklı grupların çıkarlarının çatışması sonucu ortaya çıkmaktadır ve kaçınılmazdır (Kongar, 1995, s. 185–86).

Karl Marx; çatışmayı her kapitalist toplumda ortaya çıkan iki ayrı sosyal sınıf olan burjuva yani sahip olanlar ile proletarya yani işçi sınıfı kapsamında açıklamaktadır. Marx çatışmayı toplumda kaynakların azlığından ve bu kaynakların özellikle gücün dağılımdaki tarihsel eşitsizliklerden dolayı meydana geldiğini, bu eşitsizliklerin de güçlü olanla yani burjuva sınıfı ve güçlü olmayanla yani işçi, proletarya sınıfı arasında çatışma yaratacağına belirtmiştir (Williams, McShane, 2003, s. 173).

Marxist kriminolog W.A. Bongor; Suçluluk ve Ekonomik Şartlar (1916) isimli çalışmasında kapsamlı bir suç teorisi oluşturmuştur. Bongor'e göre kapitalist ekonomik sistem bireyleri açgözlü ve bencil olmaya itmektedir. Suç alt sınıflarda yoğunlaşmaktadır çünkü adalet sistemi fakir olan bireyleri suçlu hale getirirken zengin olan bireylerin kendi bencil isteklerine

ulaşabilmeleri için yasal olanakları onlara sunmaktadır. Bonger, sosyalist toplumların suç toplumun bütününe yaydığı zenginlikle ortadan kaldırılabileceğini ileri sürmektedir (Vold, Bernard, Snipes, 2001, s. 253).

Marxist yaklaşımlarda suç davranışı ekonomik anlatımlar çerçevesinde açıklanmaktadır. Özellikle sanayileşme sonrası toplumda meydana gelen sınıflar ve bu sınıflar arasındaki ekonomik farklılıkların doğurduğu sonuçlar suç ve suçluluğu açıklamada yer edinmiştir.

IV. SONUÇ

Suç davranışı üzerine geçmişten günümüze birçok teori ortaya konmuştur. Suç davranışı üzerine geliştirilen teoriler suç davranışının nedenlerini farklı anlamlarda sorgulamışlardır. Kimi teoriler suç davranışının nedenini bireysel faktörler olarak görmüş, kimi psikolojik, kimi çevresel, kimi biyolojik farklılıklarda, kimi ise sosyolojik faktörlerde ele almıştır. Ortaya konulan bu teoriler elbette suç olgusu konusunda değer taşımakla birlikte ele aldıkları varsayımları suç davranışını açıklamada önem taşımaktadır. Ancak suçu tek bir faktörle açıklamanın mümkün olmadığı da gerçektir. Suç multidisipliner bir olgudur. Suçun oluşumunda bireysel, psikolojik, sosyo-ekonomik olmak üzere birçok faktör etkilidir. Bu anlamda suç olgusu bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akers R. (2000) *Criminology Theories*, 3. baskı, California: Roxbury Published
- Anayurt Ö.(2001) *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Ankara: Seçkin Yayınları
- Bal H. (2003) *Hukuk-Hukuk Sosyolojisi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayın No: 32,
- Beccaria C. (2004), *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, çeviren Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi
- Bozkurt E. (2002) *Hukukun Temel Kavramları*, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları
- Demirbaş T. (2005) *Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayınları
- Dönmezer S.(1994) *Kriminoloji*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları
- Durkheim E. (1994) *Sosyolojik Metodun Kuralları*, çev. Enver Aytekin, İstanbul: Sosyal Yayınları
- Henry S. Milovanovic D. (1996) *Constitutive Criminology- Beyond Postmodernism*, London: Sage Publications
- İçli T. (1993) *Türkiye 'de Suçlular-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*, 3. Baskı, Ankara: AKM Yayını
- İçli T. (2004) *Kriminoloji*, Ankara: Martı Yayınları
- İzmir: Punto Yayıncılık
- Kızılcelik S. Erjem Y. (1996) *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, İzmir: Saray Kitabevleri
- Kızmaz Z. (2005) “*Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, C.U. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 29, No: 2
- Kızmaz Z. (2005), “*Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, C.U. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 29, No: 2 s. 149-174

- Kongar E. (1995) *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitapevi
- McLaughlin E.(2001) *Sage Dictionary of Criminology*, London: Sage Publication
- Özden Ö. (2004) *Yas, Adolesan Suçları Ve Sosyal Bağ Teorisi*, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research
- Polat O. (2004) *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, Ankara: Seçkin Yayınları
- Poloma M. (1993) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çeviren Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları
- Soyaslan D. (1996) *Kriminoloji*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, University Press
- Vold G. Bernard T. Snipes J. (2002) *Theoretical Criminology*, 5. Press, New York: Oxford
- Winfrey T. Abadinsky H. (2003), *Understanding Crime*, USA: Wadsworth
- Williams F. McShane M. (2003) *Criminological Theory*, 4. Baskı, New Jersey: Prentice Hall
- Wolf, A. Wallace R. A. (2004) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, çev: Leyla Elburuz, Rami Ayas,
- Yücel M. T. (2004) *Kriminoloji*, İstanbul: Umut Vakfı Yayınları